

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Миглена Иванова Симонска - Цацова, катедра „Логопедия“, Факултет „Обществено здраве, здравни грижи и спорт“, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен **„доктор“** по професионално направление 7.4. Обществено здраве (Логопедия)

на тема **„Езиково развитие при деца с речеви моторни нарушения“**

Автор на дисертационния труд: Фани Йоанис Валсамиду, редовен докторант към катедра „Логопедия“, Факултет „Обществено здраве, здравни грижи и спорт“, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград

Със заповед № 2641 на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ съм определена за член на Научно жури в процедура за защита на дисертационен труд на тема „Езиково развитие при деца с речеви моторни нарушения“, професионално направление 7.4. Обществено здраве (Логопедия) с автор Фани Валсамиду. Тя е зачислена като редовен докторант на английски език към катедра „Логопедия“ през декември 2015 година и отчислена с право на защита през 2019 година. На първото заседание на Научното жури ми бе възложено да изготвя становище.

1. Актуалност на темата на дисертационния труд

Езиковото развитие при речеви моторни нарушения в детска възраст е все още недостатъчно изследвано и публикациите по тематиката са ограничени на брой. Те са основно на английски език, където се посочва, че експресивните езикови дефицити са често срещан проблем при деца с говорна апраксия. В литературните източници рядко се дискутира взаимовръзката между степента на тежест на говорна апраксия и степента на развитие на езика, които са от първостепенно значение както за цялостното развитие на децата, така и при планирането на терапевтичното въздействие. В Гърция и България не са правени проучвания относно зависимостта на езиковото развитие от говорната апраксия и е налице липса на стандартизиран инструментариум за тяхното диагностициране. И в двете държави е наяве необходимостта от разработването на специализирани тестове за диагностика на речеви моторни нарушения и оценяване на нивото на езиково развитие при деца. Ето защо определям темата на дисертационния труд „Езиково развитие при деца с речеви моторни нарушения“ като актуална и значима в теоретичен и практико-приложен аспект.

2. Съдържание и качества на дисертационния труд

2.1. Съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 149 страници (от тях 30 стр. приложения) и включва следните самостоятелно обособени части: съдържание, използвани съкращения, увод, първа глава – литературен обзор, втора глава – методология на научното изследване, трета глава – резултати и анализ на резултатите от научното изследване, заключение, препоръки, приноси, библиография, приложения – 18 на брой.

Още в увода Фани Валсамиду определя предпоставките за написването на докторската дисертация и необходимостта от разработване на специфичен инструментариум на гръцки език за диагностика на говорна апраксия при деца и определяне на зависимостта на езиковото развитие от нарушените речеви моторни процеси. Направен и кратък обзор на труда, чрез който вниманието се насочва към съдържанието на всяка негова част. Пълният инструментариум на научното изследване и подробните резултати от проведеното изследване са изнесени в приложенията, което допълнително обогатява дисертацията.

2.2. Съдържание и качества на теоретичната част

Теоретичният обзор в първа глава е базиран на интерпретацията на 175 източника, от които 4 на български език, 17 на гръцки език и 154 на английски език. В структурен план последователно са дискутирани говорната апраксия, езиковото развитие в детска възраст, особеностите на езиковото развитие при говорна апраксия и спецификата на диагностичния процес при говорна апраксия. В съдържателен план докторантката умело интерпретира научните постижения, свързани с тематиката на изследването. Разгледани са основните публикации на водещи учени като Duffy, Caruso, Strand, Velleman, Yorkston и др., доказващи нейната осведоменост. Специално внимание се отделя на особеностите на езика за гръцката популация, което е в унисон с предложения по-късно инструментариум. Отчетен е друг важен аспект - диференциално диагностичните критерии за разграничаване на говорна апраксия от фонологични нарушения, дизартрия и артикулационни нарушения, както и на взаимодействието на посочените нарушения при деца. Налице е авторска позиция при обобщаването и анализа на литературните източници. Изводите в края на първа глава са базирани на проучените литературни източници по темата на дисертационния труд и насочват към разработването на експерименталния инструментариум в следващата глава.

2.3. Съдържание и качества на експерименталната процедура

Структурно втора глава съдържа цел, задачи, контингент и хипотези на научното изследване, както и експерименталната процедура. Контингентът и експерименталната процедура са представени нагледно в табличен вид и са подчинени на целта, задачите и хипотезите. Дизайнът на изследването е

съобразен с поетапността на адаптирането на скрининг-теста за говорна апраксия (Screening Test for Developmental Apraxia of Speech-second edition (STDAS-2), Blakeley, 2001) и на теста за вербално езиково развитие (Developmental Verbal IQ Test/DVIQ, Stavrakaki & Tsimpli, 2000). Контингентът е подбран правилно с оглед на включването на контролна група, която се състои от деца с нормално езиково и говорно развитие на същата възраст, за да се докаже обективността на тестовете. Броят на изследваните лица (по 40 деца за всяка от групите – експериментална и контролна) отговаря на изискванията на предложените методи за статистическа обработка на данните – t-тест за независими извадки и метода за рангова корелация на Спирман. Високо оценявам включването на подточката, свързана с лимитирането на изследването, където Ф. Валсамиду се позовава на Европейската директива за общия регламент за защита на данните (GDPR, Regulation EU 2016/ 679) и на останалите затруднения, произтичащи от факта, че в Гърция в официалните документи не се споменава диагнозата „говорна апраксия“, което и рядко срещано нарушение като цяло.

2.4. Съдържание и качества на трета глава

Трета глава включва резултатите от проведеното изследване и техния анализ. Първите представени резултати са насочени към адаптирането на скрининг-теста за говорна апраксия на Blakeley (2001), където статистическите данни доказват неговото приложение след адаптацията му на гръцки език. Стойностите от приложението на всеки субтест са представени нагледно в таблици и графики, като чрез статистическия метод се доказват разликите между децата с нормално езиково и говорно развитие и децата с говорна апраксия. Налице е изчерпателен интерпретационен анализ, който е подкрепен от сравнителен анализ спрямо научните постижения, свързани с проявата на специфичната за апраксията симптоматика, което може да се оцени положително.

Същата последователност се отчита и при резултатите от приложението на теста DVIQ (Stavrakaki & Tsimpli, 2000), където отново може да се потвърди богат интерпретационен анализ както на получените данни, така и сравнителен с други автори. Като приносен елемент за тази част може да се посочи въвеждането на скала за степен на тежест, базирана на получените нормативни стойности, което всъщност още веднъж потвърждава приемането на алтернативната хипотеза, че съществува статистически значима разлика между нивото на езиково развитие при децата с говорна апраксия и с нормално езиково и говорно развитие.

Прецизността при обработката и интерпретацията на данните проличава при приложението на метода за рангова корелация, където докторантката открива най-засегнатите от нива от езиковото и говорното развитие при децата с говорна апраксия, доказващи още веднъж алтернативната хипотеза, като

повторение на звукове, експресивен речник, морфологична и синтактична експресия, повторение на изречения, разбиране на металингвистични концепти.

Всички направени изводи произтичат от получените резултати и анализ в трета глава и дават основание на авторката да направи препоръки от научно-изследователски и практико-приложен характер.

3. Автореферат и публикации

Авторефератът отразява коректно съдържанието на дисертационния труд и повтаря структурата му с акцент над получените от научното изследване резултати. Представени са пет на брой публикации на английски език, които отразяват част от получените от резултати.

4. Описание на приносите

Определям дисертационният труд за оригинален и приемам посочените от докторант Фани Валсамиду приноси, свързани с адаптирането и приложението на скрининг-теста за говорна апраксия на Blakeley (2001), с което се допринася за развитието логопедичната практика в Гърция.

5. Заключение

Базирайки се на гореизложеното, считам че представеният дисертационният труд на тема: „Езиково развитие при деца с речеви моторни нарушения” е оригинално и актуално научно изследване. Докторантката е представила необходимите публикации. Дисертационният труд и представените документи по процедурата отговарят на изискванията за придобиване на ОНС „Доктор“ съобразно ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на ВПРАС на ЮЗУ „Н. Рилски“.

Предлагам на специализираното научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ в професионално направление 7.4. Обществено здраве (Логопедия) на Фани Йоанис Валсамиду.

15.01.2021 г.
гр. Благоевград

Изготвил становището:
/доц. д-р М. Симонска-Цацова/